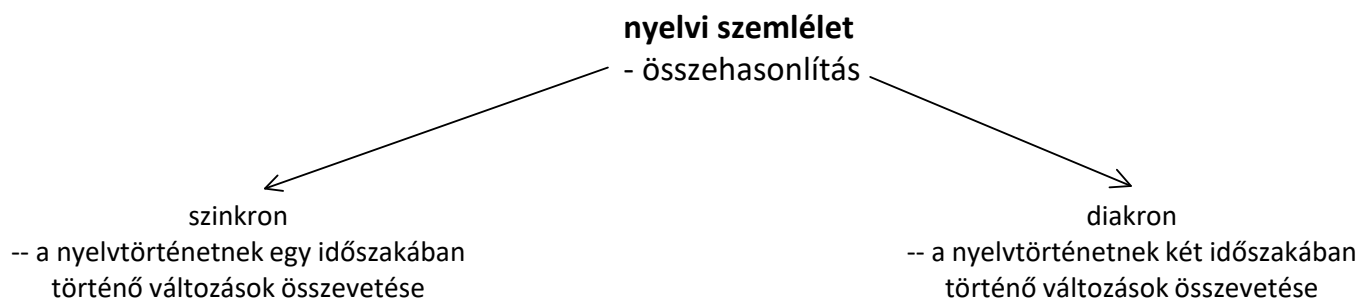

2024-09-30 Nyelvi változások

2024. September 30. 11:57

Margit-legenda jellemző nyelvalkotásának összevetése a maival.

-> diakron nyelvváltozás

igeragozások eldobása

felsorolt elemek elkülönítése (,-vel és-sel)

Igeragozás

egyszerű, vagy elbeszélő múlt: ada, adék

befejezetlen múlt: adunk vala

befejezett jelen: adtunk

befejezett múlt: adtunk vala

régmúlt: adtunk volt

Passzív

volt és lett segédigékkel

Passzív - állandó: *Volt készítve étel, mégsem ettem belőle.*

Passzív - változó: *Készítve lett pár polc a szobába.*

Passzív jelen: ?

Van csinálva házi. A macska fel van mászva a fára. Tudva van pár vers. Az ebéd készítve van.

Passzív jövő: *Lesz írva házi.*

Jövő idő

feltételhez kötött jövőidő (-nd):

teend, mondand, leend

Halotti beszéd és Könyörgés (1192-95)

„Bizony, aki napon eendel azon gyümölcstől, halálnak halálával halsz.”

halálnak halálával halsz -- *figura etimologica*

Ómagyar Mária-siralom (1250 körül) -- *szintén kötelező ismerni*

„virágnak virága, világnak világa”

Igeszemlélet ma

Folyamatosság: *Esik. Kerítést fest. Elmélázik.*

Befejezettség a jelenben (meg- igekötővel):

Megtalálta a megoldást.

Addig dolgozik, amíg megtalálja a megoldást.

Elmélázott

Befejezettség a múltban:

Befestette a kerítést.

Zöldre festette a kerítést.

e - ë [angol *mén*]

Míg én itt egy hanzót menték,

ilyen gondoktól ti mentek maradtok,

ha arra mēntēk,

merre Kazinczyék mēntek. /Szente Imre/

nyelvi kultúra

--

Mimetikus kultúra

Verbális és Non-verbális kultúra

Archaizmus, Neologizmus

A nyelvi determinizmus is nyelvi relativizmus

Nyelvi korlátozott <--> kidolgozott kód

A nyelv és gondolkodás kölcsönös hatással van egymásra.

TK 26-28 elolvasni

2024-10-07 Nyelvi változások

2024. October 07. 11:57

példa nyelvi változásokra:

igék

írásmód, írásjelek (pl. l''y- *jésített L*)

[nyelvújítási példák]

fok, forradalom, gyakorlodalom, nyakláncz

Mit jelent a légyen egy adott mondatban?

légyen

beszélt légyen -- múlt a jövőben

Matematikai kifejezések jelentése:

egyenközű - párhuzamos

alkalmatlan ('kényelmetlen, kellemetlen') -

szövétnék - fáklya

búvár ('kutató') -

idétlen ('koraszülött') -

üszök - *hamuban izzó üszök*, zsarátnok

feladat

Írd be a nyelvi változás intenzitásának számát a szavakhoz!

1. a jelentés csak kissé módosult
2. a jelentés kibővült, általános használatúvá vált a szó
3. megváltozott a jelentés, szófaja megmaradt
4. a jelentés és a szófaj is megváltozott

erdő 'fiatal erdő' --> általában erdő **2.** (*általában*)

piros 'vérhez hasonló színű' --> piros színű **2.**

idióta 'tapasztalatlan, nem hozzáértő ember' --> fogytékos, képezhetelen **3.**

HF: nyelvváltozásra példát hozni (5 szó; közöttük 1 matematikai alapú legyen)

ád -> ad (egyszerűsödött forma)

playboy -- korábban jelentett női szerepeket játszó fiatal színésziút (arcanum)

telefonálni -> hívni (hívni, többletjelentést kapott)

babona -- első értelme a 'babonás hiten alapuló mesterkedés, varázsolás' volt. (arcanum)

összeadás -> plusz

2024-10-14 Nyelv és gondolkodás

2024. October 14. 11:59

[gyakorlat]

Főnévi igenév milyen mondatrész a mondatokban?

Jó reggel sétálni. --> **alany**

Béla szeret főzni. --> **tárgy**

Elmentem jegyet venni. --> **célhatározó**

Nincs értelme maradnunk. --> **részeshatározó** --> 'értelme', 'haszna', 'ideje' mellett **részeshatározó** áll

Senkinek nem tetszett az új szokás: hajnali ötkor kelni és tornázni. --> **értelmező jelző**
pl. *Vettem csizmát, pirosat.*

Nyelv és gondolkodás

a nyelv erős összefüggésben áll a gondolkodással

ÁM a **metafizikai jelek** jóval nagyobb számban vannak jelen az emberi kommunikációban

(terminus technikusok) -- Sapir-Whorf hipotézis:

Nyelvi relativizmus : a nyelv valamilyen relatív módon befolyásolja a gondolkodást.

egy-egy nyelv megkülönböztetései nem fordíthatók le más nyelvekre
motiváltszó - hang, hangulat, érzet alapján létrehozott szavak

Nyelvi determinizmus : nem csak befolyásolja, hanem meghatározza és ezáltal korlátozza is a nyelv a gondolkodást.

lokúció > mit akarok mondani

illokúció > milyen eszközökkel fejezem ki

perlokúció > hogy értelmezi a célzott személy

Nyelvhasználat szintjének vizsgálata

kiragadott nyelvi jelenségek vizsgálata

--> nyelvi különbségek

--> gondolkodásbeli, kulturális különbségek

a nyelv mélyebb formai összefüggéseinek vizsgálata

--> az emberi nyelv egysége

<-- az emberi nyelv kogníció egysége

2024-10-21 Nyelv és gondolkodás

2024. October 21. 11:55

[nyelv és gondolkodás: ismétlés]

A nyelv a világot reprezentálja
kogníció: ki tudjuk-e fejezni

Ajánlott olvasmány:
Orwell: **1984**

Világlátás-beli eltérések nyelvek között

példák

Magyar 3 x 3 helyrag (hol, honnan, hová)
Potawatomi (*Észak-amerikai indián*) névmások
Koreai téri kifejezések
Tseltal (*Mexikó*) téri viszonyítás
Fox (*Észak-amerikai indián*) igemódok
Hopi (*Észak-amerikai indián*) igeidők (~~nincs múltidő~~)
Magyar tárgyegyeztetés

Poliszintetizáló nyelv - több információ sűrítése egy elembe szóba (ragozás, ...)

intranszitiv ige - nem lehet tárgya

Fogalomismétlés:

mimetikus kultúra: utánzáson alapuló kultúra

modalitás: a beszélő szándékából származik - felkiáltó, kijelentő, kérdő, felszólító

nyelvjárási norma - hozzá tartozhat az anyanyelv identitás is

nyelvi identitás része lehet:

pl származási társadalmi réteg
nyelvi szocializáció

HF:

TK részeket elolvasni

- 200 szó - saját nyelvi identitásról írni (megfelelő tagolás, ...)

2024-11-11 Nyelvtípusok

2024. November 11. 12:00

Egy „Délibábos” nyelvelmélet

: volt egy **ősnyelv** és abból keletkezett az összes többi
--> ez persze nem reális

Egy Reális nyelvalkotási „szereplő”

: motivált szavak (hangutánzó, hangulatfestő szavak)

~6000 nyelv

„mindennap kihal és születik egy”

Nyelvtípusok (nyelvtipológia)

“ ”

mellékjelek
diakritikus jelek

morféma: szóelem

morfológiai: szóelemek kapcsolatának alakulása

-- különböző morfológiai módok:

Izolálás

GR Szó GR

GR : grammatikai elem

-- pl *el fog menni*
segédigés forma

Flektálás

Szó + GR => új Szó

(a tőszón belül *bárhova* kerülhet a grammatika elem)

-- pl *ivás, iszik, inni, igyál, ittam*
tőváltozatok

Agglutinálás (hozzáragasztás)

Szó GR

-- pl **ablak** / *om, na, ak, ai...*
nem-változó tőszavak

nyelvi szerkezetek

magyarban ezek közül „válogathatunk” a kihangsúlyozott rész alapján

SVO pl angol

Géza süt egy rétest.

OVS

Egy rétest, süt géza.

(...Nyelvcsaládok)

gyakorlás - agglutinálás, flektálás, izolálás

elmehettél - agglutinálás

meg lehetett tennie - izolálás

bokros - flektálás

NYELVCSALÁDOK

nyelvcsaládok, nyelvcsoporthok

indoeurópai

uráli ('régén finnugor') - **magyar**

(*nyugati, keleti*) latin nyelvcsoporth

germán - *német, holland*

indo-irán

(*balti, keleti*) szláv

sémi-hámi - *zsidó*

sinotibeti, *IOL-en ezekkel gyakran foglalkozunk*

-- vannak olyan nyelvek, amelyek nem tartoznak egy nyelvcsaládba sem (*pl japán*)

„Szóeredet” típusok:

Alapszókincs - *ezek a szavak minden nyelvben fellelhetők*

× testrésznevek

× rokoni kapcsolatok szavai

× alapvető cselekvések igéi (*fog, megy, ...*)

Jövevényszavak

: nyelvi érintkezések során más népektől átvett és beépült szavak

- *ezeknek idegenszerűségét már nem érezzük*

Idegen szavak

: más nyelvből átvett, használt szavak, melyek nyelvileg idegennek érződnek

A nyelvvesztés elmélete

: eredeti nyelv elvesztése, másik nép nyelvének átvétele

magyar **jövevényszavak** eredete:

földművelés - szláv

A szabályos hangmegfeleltetés elve

: egy nyelvet azért vélünk egy nyelvcsalád részének, mert az abban lévő nyelvek hangtani változásai ugyanolyan helyzetűek, mint a referált nyelvben

emiatt tartozik a magyar is az uráli nyelvcsaládba

(a magyar az Uráli nyelvcsaládba tartozik)

•
•
•
•
•
•

[Oláh mostmár ilyen Stanley Parabelt játszik velünk nyelvtanon? (Japán nyelvrokonítás, megint...)]

- törökből átvett magyar szavak - *lovasi, katonai szavai, stb. (jó sok)*

Nyelv Page 9

HF

keresni matematikai szaknyelvi szót, az újmagyar korból, szóalkotás folytán

Neumann galaxis

-- a **Gutenberg-galaxis** mintájára hozták létre

: az infokommunikációs társadalom megnevezése (amelyben élünk)

nyelvemlék: minden ami a nyelvről, magáról tanúskodik

a magyar normatív köznyelv alapja: a zempléni e-ző nyelvjárás

az emberek 6-8% *tudja* használni a normatív nyelvet

a nyelvhasználat társadalmiasulása: nincs már olyan nyelvhasználatú közeg, ami átadná a normatív nyelvhasználat „kultúráját”

HF MF 21/3,4

Dani jegyzete

Nyelvemlékek bármilyen forrás, ami a nyelv egy régebbi állapotát tükrözi

- szövegemlékek: nem csak magyar nyelvű emlékek
 - ↳ latin, görög és arab nyelven
- szövegemlék: teljesen magyar nyelvű forrás
- A Lihanyi apátság alapítólevele (1055)
 - ↳ monostortérket és tartalmat
- Anonymus: Gesta Hungarorum
 - ↳ történeti mű
 - ↳ III. Béla névtelen jegyzője
- glossa (műfaj)
 - ↳ lapszéli vagy sorközi jegyzet
 - ↳ Königsbergi töredék és Malaguzzi
- kódexek
 - ↳ kézzel írtak (általában nemesi)
 - ↳ Jókai - kódex
 - ↳ Arvici Szent Ferenc élete
 - ↳ Margit legenda

Szövegemlékek

- Halotti beszéd és Könyörgés
 - ↳ legősibb és első teljes szövegemlék
 - ↳ 12. század körül
- Ómagyar Mária - siralom
 - ↳ 1250 körül
 - ↳ Leuveni - kódexben maradt fenn
- szöveggyűjtemények
 - ↳ Bentercei szöveggyűjtemény

HF, TK 60

2025-02-10 Nyelvemlékek

2025. February 10. 12:00

/nomenklatúra/: szójegyzék

/glossza/: sorközi, oldalszéli jegyzet

Jókai-kódex (első kódex)

Halotti beszéd és könyörgés (1195 k.) - a Pray-kódexből

Ómagyar Mária-siralom (1250 k.) - a Leuveni-kódexből

Tihanyi Apátság alapítólevele (1055)

Gesta Hungarorum - Anonymus

Hess András - nyomdát létesített Budán

Szent Pál levelei magyar nyelven (első nyomtatott könyv)

Sylvester János - Új testamentum

Károlyi - Vízolyi Biblia

Halotti beszéd és könyörgés - szakrális szöveg

„Látjátok, feleim, szemetekkel, mik vagyunk: íme por és hamu vagyunk. Mennyi malasztban teremté kezdetben mi őszünket, Ádámot, és adta vala neki paradicsomot házzá. ..."

-- az eredeti szöveg

@ mellékjel nélküli (ó, é, í...)

@ mondatokba taglalt

@ difftongusokat tartalmaz (oa)

@ vannak benne jelölők, ragok és **határozók is** (a Tihanyi Apátság alapítólevelében még nem voltak)

- témája: halandóság

- könyörgő ima

- erőteljes retoricitású (*alliteráció, halálnak halálával halsz*)

Ómagyar Mária-siralom - (az első) szépirodalmi alkotás

- planctus (*szekvencia, szertartási kórusdal*)

- témája: anyai fájdalom

2025-02-17 Nyelvi szókészleti változások

2025. February 17. 11:59

Nyelvi változások

@ **aktív szókincs** : az egyén által használt szavak összessége,
elemei a szókészleti szavak és az egyéb foglalkozásával, életmódjával kapcsolatos **peremszókészletbeli** szavak

@ **passzív szókincs** : az egyén által ismert, de ritkán használt szavak

@ nyelvváltozásonkénti **rétengződés**
normatív nyelvváltozatok
területi nyelvváltozatok
társadalmi nyelvváltozatok

@ az előnyelvi használathoz viszonyítva léteznek
elavult,
illetve újkeletű szavak

@ eredet szerint vannak az:
eredeti,
illetve átvett szavak

@ szavak belső keletkezési módjai:
> **szóteremtés** (*pisszen, roppan*)
> **szóalkotás** (*halász, fényképész*)
> **szóösszetétel** (*háztető, gumicsizma, zireg-zörög*)
> **jelentésváltozás** (*torok, most már szabad térségek bejárata is*)

HF:
saját:
idiolektus - személyes nyelvhasználati (*real, bugri Bong*)
familiaris - családi nyelvhasználatról ()
kell írni.

2025-03-03 Nyelv

2025. March 03. 11:41

/neologizmus/: újszerűnek szavak hatása

/hendeka syllabus/: 11-szótagú sor (*tükörfordítás*)

két nyelv rokonságban áll: ha közös alapnyelvre vezethetők vissza

Normatív nyelv > Szépirodalmi nyelv > "Sztenderd nyelv"

HF MF 44/6 - nyelvi jellemzők meghatározása, min 6-8 jellemző szövegenként (*diftongusok...*),
füzetbe

1. diftongusok, (zárt) *ë* használata, 'ly' helyett 'll', szóvégi rövid magánhangzók, 'gy' helyett 'ty'
2. 'í'-ző nyelvjárás, (zárt) *ë* használata, kiejtéskönnyítő j

2025-03-10 Nyelvelvadás

2025. March 10. 11:56

3.

üvegszem, üvegongora, víztér, géptér, szemtér
beltér, belvíz, gépongora, szemüveg, gépvíz, ...

amit csináltunk az a

Mentális lexikon

-ban lévő szavak előhívása

'befelez'

ez akár lehet

(naiv) népi etimológia

--> nyelvi félreértelmezésből adódó nyelvi formák

akár lehet analogikus nyelvadás is

HF: korszak jelentős folyóiratainak kiírása

Pesti Hírlap, Vasárnapi Újság, Üstökös, Magyar Tudomány, Magyar Botanikai Lapok, Bácskai Hírlap

Nyelvtörténet TZ jövőhéten (TK 59-75-ig)

A magyar irodalmi nyelv

*minden nép irodalmi nyelve egy nyelvjárás „jobbán elfogadottá válása” által alakul ki,
a magyar az északkeleti nyelvjárás zempléni ágából alakul ki*

@ tihanyi apátság alapítólevele - szószerkezetek, mondattörödékek
ebből egy idő után (tendencia:...)

- * eltűnnek a tővéghangzók (a szó végi vokálisok *utu > út*)
- * nyiltabbá válik a magánhangzók ejtése
- * a névutók nagy része raggá válik és a szótővel egyesül
- * a kettőshangzókból magánhangzók lesznek

@ az 1. hexametrikus verset **Sylvester János** írja az Újszövetség fordításában

@ az 1. önálló drámafordítás **Bornemisza Péter** (Szophoklész) **Electra**-jának fordítása

@ *hozzájárulnak az irodalom terjedéséhez a létrejövő nyomdák, protestáns iskolák*
-- 1. egyetem: Pázmány Péter

@ helyesírás kialakulása:

hivatalos kiadványok, könyvek miatt fontos

2 nézet

- * **kancelláriai** - összetett betűs írás (*cs -> ch, őő -> ew...*)
- * **huszita** - hangjelölő írás mellékjelekkel (*gy, ty, ny, helyett egybetűk, stb.*)
- * **katolikus** - Pázmány Péter írásmódja (*c -> cz, cs -> ch*)
- * **protestáns** - kiejés szerinti írásmód (*c -> tz, cs -> ts*)

18. század konfliktusa

- > **ipszilonista** - kiejtés szerinti helyesírás (*láltya*)
- > **jottista** - szóelemzés szerinti helyesírás (*látja, lát|ja*)